

بسم الله الرحمن الرحيم

تدبر در قرآن

سوره مبارکه کوثر

استاد ضرابی ۱۳۹۹

جلسه اول

آیه شریفه : «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - به نام خداوند رحمتگر مهربان»

اهل معرفت به خوبی می‌دانند که همه چیز زنده است و شعور و اراده در سراسر هستی سریان دارد، خاصه آنچه را ما از کلمات الهی به عنوان اسم و کلمه و لفظ می‌بینیم، همه مسمیاتی دارند که حی و بصیر و صاحب اراده و قدرت‌اند. از این رو بسته به اینکه با چه حال و احوالی در آغاز هر سوره‌ای به محضر کلمه طیبی بسم الله الرحمن الرحيم برویم، پاسخی متفاوت می‌یابیم.

آنکه با حاجت و نیاز خدا را با رحمانیت و رحیمیتش می‌خواند اگر با انقطاع کامل به درگاه او آمده باشد، باید بداند که آنچه می‌خواهد، دریافت خواهد نمود همانطور که صادق آل محمد (صلوات الله علیهم) فرمود: «هرگاه یکی از شما بخواهد که هر چه از خدا درخواست می‌کند، خدا به او عطا فرماید، باید از همه مردم ناامید و مأیوس گردد و هیچ امیدی جز به درگاه خدا نداشته باشد». (عه الداعی ص ۹۷)

یا رب چو بر آرنده حاجات تویی هم قاضی و کافی مهمات تویی

من سرّ دل خویش بتو کی گویم چون عالم اسرار خفیات تویی

بسیار مهم است که چگونه به این اسم اعظم الهی نگاه می‌کنیم، آیا یقین به قدرت و تأثیر نهفته در آن داریم و با عظمت به آن نگاه می‌کنیم یا با شک و تردید و کم توجهی و غفلت. «أَدْعُوا اللَّهَ وَ أَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبُهُ لَاهٍ - پیامبر (صلی الله علیه و اله) با تاکید می‌گوید: هنگامی که خدا را می‌خوانید یقین به اجابت داشته باشید و بدانید که خداوند دعای کسی که توجه قلبی در آن نداشته باشد اجابت نمی‌کند.» (بحار، ج ۹۳، ص ۳۱۳)

صد قافله دل بار بمقصد بستند بر جای بماند این دل غافل ما

گر نوح ز غرق سوی ساحل ره یافت این غرق شدن همی بود ساحل ما

دیگر اینکه بسیار مهم است با عطایای او در سوره‌های دیگر چه کرده‌ایم، و پس از این بنا داریم با امانت‌ها و عطایای این سوره چه کنیم .

امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمود: «خدا را شناختید، ولی حقش را آن گونه که بر شما واجب بود، ادا نکردید. از این رو آن معرفت به کار شما نیامد. به پیامبر خدا ایمان آوردید، ولی در عمل با سنت و روش او مخالفت کردید، پس ثمره ایمان شما چه شد؟ کتاب خدا (قرآن) را خواندید، ولی در عمل با آن مخالفت کردید. گفتید ما از آتش دوزخ می‌ترسیم، ولی در همه حالات به واسطه گناهان خود به سوی جهنم می‌روید. گفتید ما به بهشت تمایل و رغبت داریم، ولی کارهایی انجام می‌دهید که شما را از بهشت دور می‌سازد. نعمت‌های خدا را استفاده می‌کنید، ولی شکر و سپاس‌گزاری نمی‌کنید. خداوند فرمود: "شیطان دشمن شما است، شما نیز او را دشمن گیرید - (مؤمن آیه ۶۰) " شما به زبان او را لعن می‌کنید، ولی در عمل با او دوستی می‌نمایید و از او اطاعت می‌کنید. عیب‌های مردم را برابر دیدگان تان قرار دادید و عیب‌های خود را پشت سر انداختید، در نتیجه کسی را ملامت می‌کنید که خود به ملامت سزاوارتر از او هستید.» (بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۷۶ و ۳۷۷)

پیامبر اکرم(ص) فرمود: «الداعی بلا عمل کالرامی بلا وتر - کسی که دعا می کند و به دنبال آن تلاش و عمل نمی کند، مانند آن است که بی چله کمان تیر می اندازد». (عدة الداعی، ص ۹۷)

خواست و آرزو، دعا و طلب نمی تواند جای جدیت و تلاش و داشتن تدبیر و برنامه را بگیرد، باید این دو مکمل هم باشند.

ناز پرورد تنعم نبرد راه به دوست عاشقی شیوه رندان بلاکش باشد

عنوان: گناه مانع بهره مندی

بسیار مهم است که وقتی به محضر این آیت الهی می رسیم آلوده دامن و غرق در گناه باشیم یا با زهد و تقوا خود را جلا داده باشیم. امام علی(ع) می فرماید: «المعصية تمنع الاجابة - گناه مانع اجابت دعا است» (غررالحکم، ج ۱، ص ۳۲)

در منظر اولیاء دین بسیار فرق می کند که احوال حاکم بر روح و روان گوینده بسم الله الرحمن الرحیم، برخی صفاتی باشد که خدا دوست می دارد یا آثار سوء برخی از گناهانی باشد که در عدم پذیرش بنده در پیشگاه خدا، تأثیر بسزایی دارند. امام سجاد(ع) فرمود: «وَالذُّنُوبُ الَّتِي تَرُدُّ الدُّعَاءَ: سُوءُ النِّيَّةِ وَ خُبْثُ السَّرِيرَةِ وَ النِّفَاقُ مَعَ الْإِخْوَانِ وَ تَرْكُ التَّصَدِيقِ بِالْإِجَابَةِ وَ تَأْخِيرُ الصَّلَوَاتِ الْمَفْرُوضَاتِ حَتَّى تَذْهَبَ أَوْقَاتُهَا وَ تَرْكُ التَّقَرُّبِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْبِرِّ وَ الصَّدَقَةِ وَ اسْتِعْمَالُ الْبَذَاءِ وَ الْفُحْشِ فِي الْقَوْلِ - گناهانی که مانع استجاب دعا می شوند، عبارتند از: بددلی و سوءظن به مؤمنان و کارهای آنان؛ طینت و درونی ناپاک داشتن؛ نفاق و دورویی با برادران و خواهران ایمانی؛ عدم اطمینان به اجابت دعا؛ تأخیر نمازهای واجب (و خواندن آن در اول وقت فضیلت) تا آن که وقت آن بگذرد؛ بدزبانی و فحاشی و اهانت کردن؛ نزدیک نشدن به خدا به وسیله صدقه و کارهای نیک». (معانی الاخبار، ص ۲۷۱)

عنوان: نقش رضایت پدر و مادر

بسیار مهم است که طلب کننده رحمت الهی مغضوب درگاه او نباشد، یکی از گناهانی که انسان را مغضوب درگاه او می‌گرداند. آزار پدر و مادر است. پیامبر (صلی الله علیه و اله و سلم) فرمود: «من آذی والدیه فقد آذانی و من آذانی فقد آذی الله و من آذی الله فهو ملعون - کسی که والدین خود را بیازارد مرا اذیت کرده و کسی که مرا بیازارد خدای را آزرده و آزار کننده‌ی خدا ملعون است.» (مستدرک، کتاب نکاح، باب ۷۵)

چون کند اصرار و بد پیشه کند
خاک اندر چشم اندیشه کند
توبه ننديشد دگر شیرین شود
بر دلش آن جرم تا بی دین شود

در دعای کامل این جملات را زمزمه کرده ایم: «اللهم اغفر لی الذنوب الّتی تهتک العصم، اللهم اغفر لی الذنوب الّتی تنزل النقم، اللهم اغفر لی الذنوب الّتی تغیر النعم، اللهم اغفر لی الذنوب الّتی تحبس الدّعاء، اللهم اغفر لی الذنوب الّتی تنزل البلاء - خدایا بیامر ز گناهانی را که پرده های عصمت را می‌درد (و آبروی انسان را می‌برد) خدایا بیامر ز گناهانی را که بدبختی‌ها را فرو می‌ریزد. خدایا ببخش گناهانی را که نعمت‌ها را تغییر می‌دهد، خدایا ببخش گناهانی را که دعای انسان را (از اجابت) حبس می‌کند (و باز می‌دارد) و خدایا ببخش گناهانی را که بلاها را نازل می‌کند.»

عنوان: امید گناهکاران

شخصی خدمت امام صادق (ع) عرض کرد: دو آیه در قرآن است که تأویل و معنای آن را نمی‌دانم. یکی «ادعونی استجب لکم» است، که ما هر چه دعا می‌کنیم، اجابت نمی‌شود. حضرت فرمود: «من سر عدم اجابت دعایتان را به شما می‌گویم. اگر تو خدا را در آن چه دستور فرموده اطاعت کنی و آن گاه او را بخوانی، دعایت را اجابت می‌کند، ولی تو با (دستورهای) او مخالفت کرده، نافرمانی‌اش می‌کنی. او نیز اجابت نمی‌کند. با این حال، اگر خدا را از راهش بخوانی - اگر چه گناهکار باشی - خدا دعایت را مستجاب می‌کند»

آن شخص پرسید: راه دعا چیست؟ فرمود: «نماز که خواندی، ابتدا تمجید کرده، او را به بزرگی می ستایی و به هر نحو که می توانی، حمد و ستایش می کنی، سپس بر پیامبر (ص) و آلش درود می فرستی و به تبلیغ رسالتش گواهی می دهی، و بر ائمه هدی سلام می دهی، آن گاه نعمت های خدا را بر خود می شماری و او را به خاطر آن ها ستایش و شکر می کنی. بعد به گناهان خود یکایک اعتراف می کنی و هر کدام را که به یادداری، اقرار می نمایی. هر کدام را به خاطر نداری، به طور سربسته به زبان می آوری و از همه گناهان به درگاه خدا توبه می کنی و تصمیم می گیری که دیگر گناه نکنی و از روی پشیمانی و صدق نیت و خلوص، و در بیم و امید از آن ها استغفار و طلب آمرزش می کنی، سپس می گویی: "اللهم انی أعتذر الیک من ذنوبی و استغفرک و أتوب الیک فأعنی علی طاعتک و وفّقنی لما أوجبت علی من کل ما یرضیک فانی لم أر أحداً بلغ شیئاً من طاعتک الا بنعمتک علیه قبل طاعتک، فأنعم علی بنعمة أنال به رضوانک و الجنة". - خداوندا من از تو عذر می خواهم بخاطر گناهانم و استغفار و توبه می کنم. کمک کن بر طاعتت و توفیقم بده بر انجام آنچه بر من واجب کردی و آنچه را که تو را از من راضی می کند. (پروردگارا) من کسی را ندیدم که به طاعتی رسیده باشد مگر به نعمتی از جانب تو. پس نعمتی به من بده که به رضوان و جنت تو برسم. - بعد از رعایت این مراتب، حاجت خود را بخواه، که امیدوارم خدا ناامیدت نکند و حاجتت را برآورد». (فلاح السائل، ص ۳۸ و ۳۹)

وز قول بد و فعل بد خود خجلم

یارب ز گناه زشت خود منفعلم

تا محو شود خیال باطل زدلم

فیضی بدلم ز عالم قدس رسان